

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΕΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ & ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥΠΟΛΗ, 69 100 ΚΟΜΟΤΗΝΗ
Τηλ: 25310 - 39932

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΤΕΡΜΑ ΠΑΤΡ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ & ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ
ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 15341 ΑΤΤΙΚΗΣ
Τηλ: 210-6503448 - 3458
E-mail: specialedu@iit.demokritos.gr

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής
Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης σε συνεργασία με το ΕΚΕΦΕ
Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο:
«Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»**

Η ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

THE PORTRAYAL OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN CHILDREN'S LITERATURE

της Θεοδώρου Μαρίας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση
του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών
Εξειδίκευσης Του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος –
Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών Με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε.
και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1ος Επιβλέπων: Κιοσσές Σπυρίδων, Ε.ΔΙ.Π., Τ.Ε.Φ., Δ.Π.Θ.

2ος Επιβλέπων: Γαλαντόμος Ιωάννης, Αν. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

3ος Επιβλέπων: Ντεληγιάννης Ιωάννης, Αν. Καθηγητής, Τ.Ε.Φ., Δ.Π.Θ.

Αθήνα

2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παιδική λογοτεχνία μέσα από την απεικόνιση της αναπηρίας είναι σε θέση να προωθήσει στα μικρά παιδιά την αποδοχή και συμπερίληψη στο σύνολο των ατόμων με αναπηρία. Πολλές έρευνες διαπιστώνουν βελτίωση των παιδικών βιβλίων με περιεχόμενο την αναπηρία σε σχέση με το παρελθόν, εντοπίζουν όμως αρκετά ζητήματα που χρήζουν αλλαγών. Ο σκοπός της παρούσας μελέτης αφορά στη διερεύνηση της απεικόνισης των ατόμων με αναπηρία στην παιδική λογοτεχνία. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 26 σύγχρονα παιδικά βιβλία, τα οποία περιλαμβάνουν χαρακτήρες με προβλήματα όρασης και ακοής, κινητικές αναπηρίες, αυτισμό, νοητική αναπηρία, καθώς και αναπηρίες που δεν προσδιορίζονται συγκεκριμένα. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζουν την πλειονότητα των παιδικών βιβλίων να απεικονίζει με θετικό και ρεαλιστικό τρόπο την αναπηρία, χωρίς να προωθεί αρνητικά στερεότυπα και αντιλήψεις, με σκοπό την πλήρη αποδοχή των ατόμων με αναπηρία. Συγκριτικά με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε άλλες χώρες, τα παιδικά βιβλία που κυκλοφορούν στην Ελλάδα απεικονίζουν με θετικότερο τρόπο την αναπηρία. Είναι γεγονός όμως, ότι παρατηρείται ελάχιστη παιδική λογοτεχνία με περιεχόμενο την αναπηρία και μία τάση απεικόνισης κυρίως των εμφανών αναπηριών, γεγονός που τονίζει την ανάγκη περαιτέρω ευαισθητοποίησης των συγγραφέων παιδικής λογοτεχνίας αλλά και των εικονογράφων παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων με την αναπηρία.

Λέξεις- Κλειδιά

παιδική λογοτεχνία, αναπηρία, απεικόνιση αναπηρίας, προσχολική ηλικία, ανάπηρος χαρακτήρας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρμπουνιώτη, Β., Κουτσοκλένη, Ι. & Μαρνελάκης, Μ. (2007). *Διαναπηρικός Οδηγός Επιμόρφωσης. Νοητική Υστέρηση*. Αθήνα: ΕΠΕΑΕΚ. Ανακτήθηκε στις 30/01/2021 από <http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/epimorfwtiko-uliko-nohtikh/Nohtikh.pdf>
- Αζιζί- Καλαντζή, Α., Ζώνιου- Σιδέρη, Α. & Βλάχου, Α. (2011). *Προκαταλήψεις και Στερεότυπα- Δημιουργία και αντιμετώπιση*. Αθήνα: Ίδρυμα Νεολαίας και Διαβίου Μάθησης. Ανακτήθηκε στις 30/01/2021 από <https://www.openbook.gr/prokatalipseis-kai-stereotypa-dimiourgia-kai-antimetwpsi/>
- Αλεβίζος, Γ., Βλάχου, Α., Γενά, Α., Πολυχρονοπούλου, Σ., Χαρούπιας, Α. & Χιουρέα, Ο. (επιμ.) (2011). *Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/specialedu_ps.pdf
- Αλεξάνδρου. Γ. (2015). *Φένια, η αγαπημένη των ήχων*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αλεξοπούλου- Πετράκη, Φ. (2005). *Φίλοι Φως Φανάρι*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Azano, A. P., Tackett, M. & Sigmon, M. (2017). Understanding the Puzzle behind the Pictures: A Content Analysis of Children's Picture Books about Autism. *AERA Open*, 3 (2), 1-12. Ανακτήθηκε στις 08/11/2020 από doi: 10.1177/2332858417701682
- Andres Almada, A. (2019). *Χορεύοντας με τα Αρώματα*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Ανδρικόπουλος, Ν. (2008). *Δυο παπούτσια με καρότσι*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αυτζής, Μ. (2004). *Θέλω μόνο να παίξω μαζί σου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αυτζής, Μ. (2012). *Ο Ορφέας και οι αθλητές του ανέμου*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Βαμβούκας, Μ. (2007). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Beckett, A., Elison, N., Barrett, S. & Shah, S. (2010). "Away with the fairies?" Disability within primary-age children's literature. *Disability and Society*, 25 (3), 373-386. Ανακτήθηκε στις 08/11/2020 από https://www.researchgate.net/publication/233027215_Away_with_the_fairies_Disability_within_primary-age_children's_literature

Bianquin, N. & Sacchi, F. (2017). More than Just Pictures: Using Picture Books to Broaden Young Learners Disability Understanding. Proceedings of the 1st *International and Interdisciplinary Conference IMMAGINI* (pp. 890). Italy: Brixen. Ανακτήθηκε στις 07/11/2020 από doi:10.3390/proceedings1090890

Bland, C. M. & Gann, L. A. (2013) From Standing Out to Being Just One of the Gang: Guidelines for Selecting Inclusive Picture Books. *Childhood Education*, 89(4), 254-259. Ανακτήθηκε στις 08/11/2020 από doi: 10.1080/00094056.2013.815555

Blaska, J. K. (2004). Children's literature that includes character with disabilities or illnesses. *Disability Studies Quarterly*, 24(1). Ανακτήθηκε στις 20/11/2020 από <https://pdfs.semanticscholar.org/cf3e/1fa0a99a80193ebc3a8acb69985ff68a16c1.pdf>

Γαβριηλίδου, Σ. (2008). *Το δύσκολο επάγγελμα του κλασικού ήρωα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Carnavas, P. (2009). *Η βαριά καρδιά της Σάρας*. Αθήνα: Λιβάνης.

Γενά, Α. & Γαλάνης, Π. (2011). Η Συμπεριφορική- Αναλυτική Προσέγγιση στην αντιμετώπιση του Αυτισμού. Στο: Αλεβίζος, Γ., Βλάχου, Α., Γενά, Α., Πολυχρονοπούλου, Σ., Χαρούπιας, Α. & Χιουρέα, Ο. (επιμ.). *Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/specialedu_ps.pdf

Γερόκωστα, Ε. (2020). *ΧΡΑΤΣ*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Γέρουλα, Μ. (2018). Η αγωγή των παιδιών με νοητική καθυστέρηση. Πρακτικά 8^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, *Εκπαίδευση Χαρισματικών Ατόμων στην Ελλάδα*, (σελ. 143-154). Αθήνα: ΕΚΠΑ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.2662>

Γιακγάζογλου- Παπούδα, Β. (2016). *Ένα αστέρι για την ευτυχία*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

Γιαννικοπούλου, Α., & Πασχαλίδου, Ε. (2014). Τα συναισθήματα στο εικονογραφημένο βιβλίο και η ανάγνωση τους στο νηπιαγωγείο. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 13, 79-91. Ανακτήθηκε στις 26/01/2021 από DOI: <https://doi.org/10.12681/icw.17919>

Γκοβάτσου, Δ. (2020). *Ο Κοχ και η Λία ταξιδεύουν στο μαγικό Κυφονήσι*. Αθήνα: Οσελότος.

Coulter- Cruttenden, D. (2020). *Μία ιστορία σε σχήμα...αρκούδου*. Αθήνα: Βιβλιοσκόπιο.

Δραγώνα, Θ. (2007). *Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης. Στερεότυπα και προκαταλήψεις*. Κλειδιά και Αντικλειδιά. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από <https://keys.museduc-mm.gr/book23/index.html>

Dowker, A. (2004). The treatment of Disability in 19th and Early 20th Century Children's Literature. *Disability Studies Quarterly*, 24 (1). Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από <https://dsq-sds.org/article/view/843/1018>

Dyches, T. & Prater, M. & Leininfer, M. (2009). Juvenile Literature and the portrayal of developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44 (3), 304. Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από <https://www.jstor.org/stable/24233477?seq=1>

Dyches, T. T. & Egan, K. (2018). Same but different: Characters with developmental disabilities in current Junivile literature. *DADD Online Journal: Research to Practice*, 5(1), 73-89. Ανακτήθηκε στις 07/11/2020 από <https://scholarsarchive.byu.edu/facpub/2978/>

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Ellis, G. (2019). Social Model Thinking about disability through picturebooks in primary English. *CLEJJournal*, 7 (2), 61-78. Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από <https://clejournal.org/article-3-social-model-thinking/>

Ζερβού, Μ. (2014). *Ο ρόλος του σχολείου για τον ήρωα με νοητική καθυστέρηση στο ελληνικό παιδικό- εφηβικό βιβλίο*. Δημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου/ Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ρόδος. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από <https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/6001>

Gervay, S. (2004). Butterflies: Youth literature as a powerful tool in understanding disability. *Disability Studies Quarterly*, 24 (1). Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από <https://dsq-sds.org/article/view/844/1019>

Golos, D. B., Moses, A. M. & Wolbers, K. A. (2012). Culture or Disability? Examining Deaf Characters in Children's Book Illustrations. *Early Childhood Educ. J.*, 40, 239-249. Ανακτήθηκε στις 08/11/2020 από doi: 10.1007/s10643-012-0506-0

Guirao Jullien, M. (2017). *Η Λούνα και το γαλάζιο δωμάτιο*. Αθήνα: Επόμενος Σταθμός.

Guo, M., Zhu, J., Yang, T., Lai, X., Liu, Z., Liu, J., Chen, J. & Li, T. (2018). Vitamin A improves the symptoms of autism spectrum disorders and decreases 5-hydroxytryptamine (5-HT): A pilot study. *Brain Research Bulletin*, 137, 35-40. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από DOI: [10.1080/1028415X.2017.1423268](https://doi.org/10.1080/1028415X.2017.1423268)

Hodapp, R. M. (2003). *Αναπτυξιακές θεωρίες και αναπηρίες. Νοητική καθυστέρηση, αισθητηριακές διαταραχές και κινητική αναπηρία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Καϊμαρά, Π. & Οικονόμου, Α. (2018). Συνεκπαίδευση και ίδρυση νέων σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής. Γιατί; Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου, *Εκπαιδευτική Ηγεσία, Αποτελεσματική Διοίκηση και Ηθικές Αξίες* (σελ. 84-98). Θεσσαλονίκη: ΑΣΠΑΙΤΕ. Ανακτήθηκε στις 31/01/2021 από https://www.researchgate.net/publication/328175021_Synekpaideuse_kai_i_dryse_neon_scholikon_monadon_eidikes_agoges_Giati

- Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*
- Κανατσούλη, Μ. (2000). *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δάρδανος.
- Κανατσούλη, Μ. Δ. (2004). *Ιδεολογικές Διαστάσεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδάνος.
- Κακούρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων. Αναπτυξιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδάνος.
- Καρακίτσιος, Α. (2000). *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Καραντάνος, Γ. (2011). Αλλαγές στον Ορισμό του Αυτισμού και η Σημασία τους. Στο: Αλεβίζος, Γ., Βλάχου, Α., Γενά, Α., Πολυχρονοπούλου, Σ., Χαρούπιας, Α. & Χιουρέα, Ο. (επιμ.). *Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/specialedu_ps.pdf
- Κάργα, Σ. (2008). *Οι απεικονίσεις των ατόμων με αναπηρία στην παιδική λογοτεχνία*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης/ Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από <http://ikee.lib.auth.gr/record/109090?ln=el>
- Καρπόζηλου, Μ. (2009). *Το παιδί στην χώρα των βιβλίων*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Κονιτοπούλου, Β., & Δερδελάκου, Ν. (2016). *Πρόταση διδακτικού σεναρίου για ευαισθητοποίηση σε κοινωνικά ζητήματα μέσω της παιδικής λογοτεχνίας. Εκπαιδεύοντας πολίτες για ένα αειφόρο μέλλον. Κοινωνία και σχολείο: Μία σχέση υπό διαπραγμάτευση*, στο 1ο Πανελλήνιο συνέδριο ΠΔΕ Κρήτης, Χερσόνησος Ηρακλείου, 13-15 Μαΐου 2016. Ανακτήθηκε στις 24/01/2021 από https://www.researchgate.net/publication/309637316_Protase_Didaktikou_Senariou_gia_euaisthetopoiese_se_koinonika_zetemata_meso_tes_paidikes_logotechnias

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Kotopoulos, T., Alevriadou, A., Vamvakidou, I. & Michailidis, E. (2012). Characters with special needs in the contemporary children's books: The role of education in community building versus social stereotypes. in P. Cunningham & N. Fretwell (eds.) *Creating Communities: Local, National and Global*. London: CiCe, 218 - 227.

Κουμπιάς, Ε. & Κατσούγκρη, Α. (2017). Από την Ένταξη στην Συνεκπαίδευση. Πρόγραμμα υλοποίησης Συνεκπαίδευσης Ειδικού με Τυπικό Σχολείο. Πρακτικά 7^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, *Εκπαίδευση χαρισματικών ατόμων στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΕΚΠΑ. Ανακτήθηκε στις 31/01/2021 από <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.1757>

Κωφίδου, Χ. & Μαντζίκος, Κ. (2017). Στάσεις και αντιλήψεις εκπαιδευτικών και μαθητών προς τα άτομα με αναπηρία: Μία βιβλιογραφική ανασκόπηση. *Εκπαιδευτική Επικαιρότητα*, 2 (Β), 4-25. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από https://ekpaideytikhepikairothta.gr/wp-content/uploads/2016/06/TOMOSB_TEYXOS2_Kofidou_Mantzikos.pdf

Liu, X., Liu, J., Xiong, X., Yang, T., Hou, N., Liang, X., Chen, J., Cheng, Q. & Li, T. (2016). Correlation between Nutrition and Symptoms: Nutritional Survey of Children with Autism Spectrum Disorder in Chongqing, China. *Nutrients*, 9, 294-309. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από DOI: [10.3390/nu8050294](https://doi.org/10.3390/nu8050294)

Λουάρη, Μ. (2008). *Λογοτεχνία και αναπηρία: Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας/ Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Βόλος. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/40776>

Macova, L., Bivikova, M., Ostatnikova, D., Hill, M. & Starka, L. (2017). Vitamin D, Neurosteroids and Autism. *Physiological Research*, 66 (3), 333-340. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από DOI: [10.33549/physiolres.933721](https://doi.org/10.33549/physiolres.933721)

Madore, C., Leyrolle, Q., Lacabanne, C., Benmamar- Badel, A., Joffre, C., Nadjar, A. & Laye, S. (2016). Neuroinflammation in Autism: Plausible role of maternal

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

inflammation, dietary omega3, and microbiota. Neural Plasticity, 1-15.

Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από DOI: [10.1155/2016/3597209](https://doi.org/10.1155/2016/3597209)

Μάργη, Φ. (2016). *"Κόκκινη κλωστή δεμένη, σε καρότσι τυλιγμένη, δώσ' της φόρα να γυρίσει, το καρότσι να κυλήσει". Διερεύνηση της εικόνας των ατόμων με αναπηρία στην παιδική λογοτεχνία. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας/ Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Φλώρινα. Ανακτήθηκε στις 24/01/2021 από <https://docplayer.gr/20737540-Panepistimio-dytikis-makedonias-paidagogiki-sholi-tmima-nipiagogon-p-m-s-epistimes-tis-agogis-kateythynsi-diglossi-eidiki-agogi-kai-ekpaideysi.html>*

Mari- Bauset, S., Llopis- Gonzalez, A., Zazpe- Garcia, I., Mari- Sanchis, A. & Morales- Suarez- Varela, M. (2015). Nutritional Status of Children with Autism Spectrum Disorders (ASDs): A Case- Control Study. *J Autism Dev Disord*, 45, 203-212. Ανακτήθηκε στις 25/01/2021 από DOI: [10.1007/s10803-014-2205-8](https://doi.org/10.1007/s10803-014-2205-8)

Marotta, R., Risoleo, M. C., Messina, G., Parisi, L., Carotenuto, M., Vetri, L. & Roccella, M. (2020). The neurochemistry of autism. *Brain sciences*, 10, 1-18. Ανακτήθηκε στις 24/01/2021 από <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7139720/>

Monoyiou, E. & Symeonidou, S. (2015). The wonderful world of children's books? Negotiating diversity through children's literature. *International Journal of Inclusive Education*, 20 (6), 588-603. Ανακτήθηκε στις 07/11/2020 από doi: 10.1080/13603116.2015.1102338

Moore- Mallinos, J. (2016). *Είναι καλό να είμαι ο εαυτός μου! Μπορώ να κάνω σχεδόν τα πάντα, ακριβώς όπως εσύ!* Αθήνα: Παρισιάνου Α.Ε.

Moore- Mallinos, J. (2016). *Έχω κώφωση*. Αθήνα: Ζωή και Μάθηση.

Μπολέτη, Ε. (2017). *Οι απεικονίσεις των ατόμων με αναπηρία στο σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας/ Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών,*

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Φλώρινα. Ανακτήθηκε στις 25/01/2021 από
<https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/625>

Nasatir, D. & Horn, E. (2003). Addressing disability as a part of diversity: Through classroom children's literature. *Young Exceptional Children*, 6(4), 2–10.
Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από doi: 10.1177/109625060300600401

Νεστορίδης, Χ. (2004). *Κινητικές Αναπηρίες σε παιδιά*. ΕΠΕΑΕΚ: Πρόσβαση για Όλους. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από http://edugate.minedu.gov.gr/amea/prakseis_epeaek/Exidikeysis.pdf

Νευροκοπλή, Β. (2008). *Το παραμύθι της μουσικής*. Αθήνα: Λιβάνης.

Neuendorff, K. A. (2002). *The content analysis guide book*. California: Sage.

Νότας, Σ. (2005). *Το φάσμα του αυτισμού, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές. Ένας οδηγός για την οικογένεια*. Λάρισα: ελλα. Ανακτήθηκε στις 30/01/2021 από
<https://www.openbook.gr/to-fasma-tou-aytismou-diaxytes-anaptyxiakes-diataraxes/>

Ντόβα, Δ. (2012). *Η αναπαράσταση της αναπηρίας στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης/ Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής, Θεσσαλονίκη.
Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από
<http://ikee.lib.auth.gr/record/131321/files/GRI-2013-10076.pdf>

Ostrosky, M. M., Mouzourou, C., Dorsey, E. A., Favazza, P. C. & Leboeuf, L. M. (2015). Pick a Book, any book: Using Children's books to support positive attitudes toward peers with disabilities. *Young Exceptional Children*, 18 (1), 30-43.
Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από doi: 10.1177/1096250613512666

Palacio R. J. (2017). *Είσαι ένα θαύμα*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Papazafiri, M., & Argyropoulos, V. Assistive technology and special education teachers: The case of students with multiple disabilities and vision impairment. In 18th Conference Proceedings of EDULEARN. Spain, 2-4 July

2018. Ανακτήθηκε στις 24/01/2021 από
https://www.researchgate.net/publication/326713636_ASSISTIVE_TECHNOLOGY_AND_SPECIAL_EDUCATION_TEACHERS_THE_CASE_OF_STUDENTS_WITH_MULTIPLE_DISABILITIES_AND_VISION_IMPAIRMENT

Παπαντωνάκης, Γ. & Κωτόπουλος, Η. Τ. (2011). *Σκηνικό, χαρακτήρες, πλοκή. Διαβάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο για παιδιά και για νέους*. Αθήνα: Ίων.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2011). Αξιολόγηση και Παιδαγωγική Αντιμετώπιση της Νοητικής Υστέρησης. Στο: Αλεβίζος, Γ., Βλάχου, Α., Γενά, Α., Πολυχρονοπούλου, Σ., Χαρούπιας, Α. & Χιουρέα, Ο. (επιμ.). *Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/specialedu_ps.pdf

Πουλάκης, Π. (2014). *Ο αυτός*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Price, C. L., Ostrosky, M. M. & Mouzourou, C. (2016). Exploring Representations of Characters with Disabilities in Library Books. *Early Childhood Educ. J.*, 44, 563-572. Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από doi: 10.1007/s10643-015-0740-3

Pun, R. & Nguyen, L. T. (2018). Disabilities Represented in American Children's Books Today: Case Studies and Lessons to Learn to Promote Library Outreach Services for Children with Special Needs. Paper presented at: IFLA WLIC 2018 – Kuala Lumpur, Malaysia – Transform Libraries, Transform Societies in Session S06 - Library Services to People with Special Needs with Libraries for Children and Young Adults. In: Inclusive Library Services for Children and Young Adults, 23 August 2018, Singapore. Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από <http://library.ifla.org/2330/>

Reichenberg, M. (2020). Cultivating Images of Cultural Capital: Cultural Activities in Storybooks Featuring Young Characters with Disabilities. *International Journal of Research in Education and Science*, 6 (3), 369-380. Ανακτήθηκε στις 07/11/2020 από doi: 10.46328/ijres.v0i0.1267

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Rieger, A. & McGrail, E. (2015). Exploring Children's Literature with authentic representations of disability. *Middle and Secondary Education Faculty Publications*. 86, 1-15. Ανακτήθηκε στις 08/11/2020 από https://scholarworks.gsu.edu/mse_facpub/86

Rubin, E. & Strauss Watson, E. (1987). Disability bias in children's literature. *The Lion and the Unicorn*, 11 (1), 60-67. Ανακτήθηκε στις 09/11/2020 από <https://doi.org/10.1353/uni.0.0024>

Rudolph, S. & Royer, D. (2020). *Όλες μου οι ρίγες*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Σαββάκης, Μ. & Μοσχίδου, Ε. (2018). Ειδική Παιδαγωγική: Από την εκπαιδευτική ένταξη στην κοινωνική συνεκπαίδευση. *Παιδαγωγικός Λόγος*, 1, 31-47. Ανακτήθηκε στις 31/01/2021 από <https://www.plogos.gr/TEYXH/2018/2.pdf>

Σακκά- Νικολακοπούλου, Ν. (2011). *Το ζωντανό ρομπότ*. Αθήνα: Πατάκης.

Sathe, N., Andrews, J. C., McPheeters, M. L. & Warren, Z. E. (2017). Nutritional and dietary interventions for autism spectrum disorder a systematic review. *Pediatrics*, 139 (6), 1-8. Ανακτήθηκε στις 27/01/2021 από DOI: [10.1542/peds.2017-0346](https://doi.org/10.1542/peds.2017-0346)

Saunders, A., Woodland, J. & Gander, S. (2019). A comparison of prenatal exposures in children with and without a diagnosis of autism spectrum disorder. *Cureus*, 11(7), 1-11. Ανακτήθηκε στις 24/-1/2021 από <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6758968/>

Σιβροπούλου, Ρ. (2003). *Ταξίδι στον κόσμο των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Sigmon, M. L., Tackett, M. E. & Azano, A. P (2016). Using Children's Picture Books About Autism as Resources in Inclusive Classrooms. *The Reading Teacher*, 70 (1), 111-117. Ανακτήθηκε στις 08/11/2020 από doi:10.1002/trtr.1473

Σκάρπα, Η. (2017). Τα άτομα με κινητικές αναπηρίες σε μυθιστορήματα ελληνικής παιδικής και εφηβικής λογοτεχνίας, Πρακτικά 7^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Επιστημών Εκπαίδευσης, Εκπαίδευση χαρισματικών παιδιών στην Ελλάδα (σελ. 1221-1231). Αθήνα: ΕΚΠΑ. Ανακτήθηκε στις 26/01/2021 από DOI: <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.1727>

Σούλης, Σ. Γ. (2013). *Εκπαίδευση και αναπηρία. Συνδικαλιστική Εκπαίδευση Στελεχών Αναπηρικού Κινήματος/ 3*. Αθήνα: Εθνική Ομοσπονδία Ατόμων με αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α). Ανακτήθηκε στις 25/01/2021 από https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup_largeprint&xi=1&file=article_file&id=579

Σταματοπούλου, Ι. (2005). *Η Λευκή Μόλι- από τη σειρά Μόζα η Γάτα*. Αθήνα: Κέδρος.

Σταματοπούλου, Ι. (2005). *Μία μαγική νύχτα-από τη σειρά Μόζα η γάτα*. Αθήνα: Κέδρος .

Σταματοπούλου, Ι. (2005). *Το βουνό των νάνων- από τη σειρά Μόζα η Γάτα*. Αθήνα: Κέδρος.

Τζίφα, Γ. (2017). Πρώιμη Παρέμβαση σε παιδιά με εγκεφαλική παράλυση και ειδικές ανάγκες: Καλές εκπαιδευτικές πρακτικές, Πρακτικά 7^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, *Εκπαίδευση Χαρισματικών Ατόμων στην Ελλάδα* (σελ. 1367-1381). Αθήνα: ΕΚΠΑ. Ανακτήθηκε στις 26/01/2021 από DOI: <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.1748>

Τζουριάδου, Μ. (1995). *Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Μια ψυχο-παιδαγωγική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Προμηθευς.

Τσεσμετζόγλου, Ε. (2007). *Η αναπαράσταση του Άλλου σε εικονογραφημένα κείμενα παιδικής λογοτεχνίας*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία/ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη. Ανακτήθηκε στις 25/01/2021 από <https://repo.lib.duth.gr/jspui/handle/123456789/1073>

Willis, J. (2017). *Η Αργυρώ γελάει*. Αθήνα: Πατάκης.

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*

Φαββατά, Ι. (2017). *Λυμένα κορδόνια*. Αθήνα: Πατάκης.

Φλώρου, Ε. (2018). *Απεικονίσεις των ατόμων με αναπηρία στα παιδικά βιβλία*.
Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας/
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Φλώρινα. Ανακτήθηκε στις 29/01/2021
από <https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/1320>

Χαραλάμπους, Δ. (2018). *Το κρυφτό*. Αθήνα: Κόκκινη κλωστή δεμένη.

Χαρούπιας, Α. (2003). *Η ισότιμη εκπαίδευση (inclusion)*. Αθήνα: ΕΠΕΑΕΚ.
Ανακτήθηκε στις 21/01/2021 από
http://imm.demokritos.gr/epeaek/library_attach/20041261621220.CharoupiasPart_2-1.pdf

Χατζοπούλου, Μ. & Κουρμπέτης, Β. (2011). Εκπαίδευση μαθητών με προβλήματα ακοής. Στο: Αλεβίζος, Γ., Βλάχου, Α., Γενά, Α., Πολυχρονοπούλου, Σ., Χαρούπιας, Α. & Χιουρέα, Ο. (επιμ.). *Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από
http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/specialedu_ps.pdf

Χιουρέα, Ρ. (2011). Προβλήματα όρασης: Πληροφορίες για τη φύση των ιδιαιτεροτήτων. Στο: Αλεβίζος, Γ., Βλάχου, Α., Γενά, Α., Πολυχρονοπούλου, Σ., Χαρούπιας, Α. & Χιουρέα, Ο. (επιμ.). *Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ. Ανακτήθηκε στις 23/01/2021 από
http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/specialedu_ps.pdf

Ψαράυτη, Λ. (2003). *Ο Θωμάς*. Αθήνα: Ψυχογιός.

Ψωμά- Μακρή, Χ. (2012). *Οι στάσεις των μικρών παιδιών προς τη διαφορετικότητα: Εστιάζοντας στις στάσεις για την αναπηρία και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην εξοικείωση τους*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας/ Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Βόλος. Ανακτήθηκε στις 27/01/2021 από <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/4311>

Θεοδώρου Μαρία (2021). *Η απεικόνιση των ατόμων με αναπηρία στην παιδική*